

ŞIRIN GYLYÇMEDOWA,

*Halkara nebit we gaz uniwersitetiniň uly
mugallymy, filosofiýa ylymlarynyň kandidaty*

MAGTYMGULY PYRAGYNYŇ WE MOLLANEPESIŇ DÖREDI- JILIGINDÄKI ÝAKYNLYKLAR

Türkmen halkynyň asudalygyny, berkararlygyny agzybirlikde, tire-taýpalaryň biri-biri bilen ysnyşykly gatnaşyklarynda gören we göz önüne getiren beýik şahyr Magtymguly Pyragy döredijiliginde watançylyk, pähim-paýhas, ahlak temalary bilen birlikde ähli gözellikleriň baş bezegi bolan zenan waspyna, edep-ekramyna we söýgä uly orun beripdir. Şahyryň:

Dünýä sözi meňzär duzsuz tagama,
Söz içinde gelin-gyz hem bolmasa¹ –

diýen goşgy setirlerinden hem görnüşi ýaly, döredijiliginde gelin-gyzlara, olaryň ynsan durmuşyndaky ornuna neneňsi uly baha we ähmiýet berendigini görmek bolýar. Şahyr türkmen gyz-gelinleriniň gözelligini, dünýädäki, jemgyýet içindäki hormatyny wasp edip, köp sanly şygyrlar düzüpdir:

Gözel bardyr, ak kagyz dek bilegi,
Jan içinde bile bolar ýüregi,
Andag gözel mert ýigidiň geregi,
Ne hajat istese, beresiň geler.²

Şahyr gyz-gelinleriň gözelligini wasp edende, gözelligiň diňe bir daşky görnüşden, tebigy gözellikden ybarat bolman, eýsem esasy gözelligiň zenan edep-ekramyndadygyny, ýagşy ahlagyndadygyny, oňat gylyk-häsiýetindedigini nygtapdyr:

¹ Magtymguly. Eserler ýygyny, I jilt, Aşgabat, «Ylym», 2013, 410 s.

² Şol ýerde, I jilt, 205 s.

Edepli, erkanly, mylaýymzada,
Tä ölinçäň bile ýöresiş geler.
...Sözlegen sözleri misli bal kimi¹

Şahyr zenan maşgalanyň söýgä mynasyp bolmagy üçin mylaýymlygy, edepliligi, süýjüsözlüligi, mähirliligi özüne hemra edinmelidigini ündeýär.

Şahyr «Gyz gördüm türkmen göçünde, Müşk-u-anbar bar saçynda»² ýaly goşgy setirlerinde türkmen zenanlarynyň türkmeňe mahsus aýratyn bir milli duýga ýugrulan häsiýetini açyp görkezýär.

Gyz-gelinleriň waspyny, ýürek owazyny şygyr setirlerine siňdiren, söýgi lirikasyny ýokary basgançaklara galdyran, yşk mülküniň şasy hasaplanýan Mollanepes Magtymguly Pyragynyň söýgi temasyny, zenan gözelligi baradaky gymmatly we çeper pikirlerini ösdüren ussat şahyr hökmünde tanalýar. Mollanepesiň şygyrlarynda altyn-kümüň şaý-sepli, keteni köýnekli türkmen gelin-gyzyalarynyň milli keşbi aýdyň gözelligi bilen suratlandyrylýar.

Şahyr çeperçilik taýdan örän ýokary derejede bolan «Nazar kylsa dişleriňe» atly goşgusynda:

Dür derýadan çyka bilmez,
Nazar kylsa dişleriňe.
Dowzah meni ýaka bilmez,
Ýanyp men ataşlaryňa³ –

diýip, hünji dişi türkmen gelin-gyzyalarynyň özboluşly gözelligini uly joşgun, uly ruhbelentlik bilen wasp edýär. Mollanepes söýgi temasyndaky goşgularynda zenan maşgalanyň waspyny şunuň ýaly örän gysga ölçegli setirleriniň üsti bilen, giň manyda wasp etmegi ussatlyk bilen başarypdyr.

Magtymguly zenan maşgalanyň waspyny edende, ajaýyp meňzetmelerden, edebi çeperçilik serişdelerinden ussatlyk bilen peýdalanypdyr. Mysal üçin, ol gyz-gelinleriň asylyly oturyş-turuş here-

¹ Şol ýerde, I jilt, 205 s.

² Şol ýerde, I jilt, 312 s.

³ Mollanepes. Goşgular ýygynyndysy. Aşgabat, «TDNG», 2010, 54 s.

ketlerini humaý oturyşly, laçyn turuşly, käkilik ýörüşli ýaly owadan meňzetmeler bilen beripdir.

Humaý oturyşly, laçyn turuşly,
Kebuter topukly, maral görüşli,
Täze hilal gaşly, merwerit dişli,
Tawus guş zynatly, Dawut towuşly,
Tezerw şiweli, käkilik ýörişli,
Tugun guş timarly, tarlan bakymly.¹

...Inçe bil, şirin zyban, kepder topuk sen, gaz boýun²

Şeýle hem akyldar şahyr gyz-gelinleriň ynsan durmuşynyň bir bölegidigini aýdyp, olaryň ýigitleriň mertebesini, olaryň il içinde at-abraýyny galdyrmakdaky hyzmatlary dogrusynda aýratyn durup geçýär. Şonuň üçin şahyr ýagşy zenanyň – ýagşy ýaryň ýigitleriň baş arzuwlarynyň biridigini çeper setirlerine siňdiripdir:

Menem diýen goç ýigide,
Bir mynasyp ýar gerekdir.³

Magtymguly Pyragynyň zenan maşgalanyň görk-görmegine, mylaýym-mähremligine uly hormat goýandygyny ençeme sygyrlary arkaly göz ýetirmek bolýar. Zenanlary adamzat durmuşynyň şamçyragy hökmünde suratlandyran şahyryň ýokardaky goşgy setirlerinden görşümüz ýaly, şeýle gözelleriň mert ýigitleriň arzuwydygyny, şeýle gözellere dünýä malyny berseň-de azdygyny buýsanaç bilen wasp edipdir:

Dünýä malyn harç et ýagşy gözele,
Ýamanyň ýanyndan gaçasyň geler.⁴

...Gözel bardyr, dünýä malyn harç etseň⁵

¹ Magtymguly. Eserler ýygındysy, I jilt, Aşgabat, «Ylym», 2013, 227 s.

² Şol ýerde, I jilt, 219 s.

³ Şol ýerde, I jilt, 295 s.

⁴ Şol ýerde, I jilt, 206 s.

⁵ Şol ýerde, I jilt, 467 s.

Mollanepes şahyr hem özünüň »Saçyň« atly goşgusyňy Magtymgulynyň zenan gözelligini wasp edýän goşgularyndan täsirlenme arkaly döredip, olardaky pikirleri has-da çuňlaşdyrýar. Mollanepesiň birnäçe goşgularynda Magtymgulynyň yşky-liriki temadaky döplerini özboluşly ösdürendigini, olara ýokary çeperçilikli öwüşgin berendigini görmek bolýar. Bu söz ussatlarynyň zenan gözelligine, görküne we edebine degişli garaýyşlaryndaky bütewilikler, umumylyklar örän täsindir. Ussat şahyrlaryň goşgularynda diňe bir zenan gözelliginiň waspynda däl, eýsem kämil ynsan, belent adamkärçilik meselelerinde hem meňzeşlikleri görmek bolýar. Çünki kämil ynsan, kämil jemgyýet XVIII-XIX asyr türkmen edebiýatynda esasy öňe sürülýän meseleleriň biri bolupdy.

Watanyny, il-gününü ýürekden söýýän, ar-namysly, pähim-paýhasly, oňat gylyk-häsiýetli, edermen, gaýduwsyz türkmen ýigitleri kämil ynsanyň nusgasy hökmünde çeper edebiýatyň esasy gahrymanlary bolup orta çykypdyr. Türkmen mahsus bolan bu milli häsiýetli aýratynlyklar ajaýyp söz ussady Mollanepesiň döredijiliginde-de mynasyp orun alandyr. Şahyr her bir ynsanyň kämillige ýetmegi üçin, ilki bilen, ýaňky aýdylan häsiýetleri özüde jemlemegiň şertdigini ündeýär. Kämil ynsan baradaky garaýyşlaryny şahyr «Ner gezgin» diýen goşgusynda şeýle beýan edýär:

Könlüm, saňa nesihat, gitseň serbeser gezgin,
Tany dosty-duşmanyň, öýňe bahabar gezgin.
Ganym bilen garjaşsaň, daýym muşty-per gezgin,
Gezseň dünýä ýüzünde, dowam täze-ter gezgin,
Kyrk ýyl maýa gezinçäň, bütin bir ýyl ner gezgin.¹

Şahyryň bu goşgusy, şol bir wagtda hem, öwüt-ündew, wagyz-nesihat häsiýetli bolup, ähli döwürlerde-de öz ähmiýetini ýitirmändir. Şeýle-de öwüt-nesihat häsiýetli goşgularynda Mollanepesiň özünden öňki söz ussatlarynyň, aýratynam, Magtymguly Pyragynyň öwüt-nesihat pikirlerinden täsirlenendigini görmek bolýar. Ol Magtymgulynyň:

---

¹ Mollanepes. Goşgular ýygındysy. Aşgabat, «TDNG», 2010, 32 s.

Dostuňy egleme, nepden galmasyn,
Duşmanyň saklama, syryň bilmesin,
Açda algyň, bege bergiň bolmasyn,
Iş müşgildir aňlamaza duş gelse¹ –

diýen şahyrana pikirlerini özünüň »Ner gezgin« atly goşgusynda:

Nepes diýer, kem durma deňi-duşy, dost-ýardan,
Pul tapmasaň, göterme näkes bilen süýthordan,
Her dilände, gam basar, köňlün dolar gubardan,
Dogmaz togsan dört ýylda, bogaz bolsa är-ärden,
Kyrk ýyl maýa gezinçän, bütin bir ýyl ner gezgin² –

diýen ajaýyp pikirleriniň üsti bilen beýan edipdir.

Türkmen nusgawy akyldarlarynyň şunuň ýaly gymmatly edebi mirasy şu günki günde – Magtymguly atamyzyň arzuwlan ajaýp eýýamynda hormatly Prezidentimiziň tagallasy bilen giňden öwrenilýär. Bu milli gymmatlyklar geljege nusga, döwürlerden dowamatdyr.

---

¹ Magtymguly. Eserler ýygynyndysy, I jilt, Aşgabat, «Ylym», 2013, 392 s.

² Mollanepes. Goşgular ýygynyndysy. Aşgabat, «TDNG», 2010, 32 s.